

ΕΝΔΙΑΜΕΣΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΙΑ ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Επιστημονικό συμβούλιο: Σπύρος Βυσταδίδης

Επιμελητής: Νικόβη Αντωνοπούλου

Συμμετέχοντες

Δημήτρα Μανώλη

Συντονιστές: Θεοδοσία Παυλίδου

Ανδριάνα Φώλλου

Αρετή Αρβανίτη

Βασιλική Λοϊζίδου

Επιμελητής Σχεδιασμού: John L. V. Tsim

9789604010001

ΕΝΔΙΑΜΕΣΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΙΑ ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Επιστημονικός υπεύθυνος: Στάθης Ευσταθιάδης

Ερευνήτριες: Νιόβη Αντωνοπούλου - Ελλάδα

Σμαρώ Βογιατζίδου - Ελλάδα

Δήμητρα Μανάβη - Ελλάδα

Συνεργάτες/ίδες: Θεοδοσία Παυλίδου - Ελλάδα

Αγγελική Ψάλτου - Ελλάδα

Αμαλία Αρβανίτη - Κύπρος

Βαρνάβας Λοιζίδης - Κύπρος

Εξωτερικός Σύμβουλος: John L.M. Trim - Αγγλία

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Σοφία-Μαρία Κασσιανίδου

1η έκδοση 1999 Συμβούλιο της Ευρώπης

Αναθεωρημένη έκδοση 2001 © ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

© ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Καραμαούνα 1 - Πλατεία Σκρα, 551 32 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

τηλ: (031) 459 101 - 459 574

fax: (031) 459 107

e-mail: center@kombos.edu.gr

Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος 2001

ISBN 960-7779-24-X

ΕΝΔΙΑΜΕΣΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΙΑ ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2001

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΠΡΟΦΟΡΑ ΚΑΙ ΕΠΙΤΟΝΙΣΜΟΣ

Η επιτυχία της επικοινωνίας εξαρτάται από την ικανότητα να αντιλαμβάνεται κανείς το συνομιλητή του και να γίνεται με τη σειρά του αντιληπτός από αυτόν. Επομένως, είναι απαραίτητο οι ομιλητές να αρθρώνουν με τρόπο κατανοητό και οι ακροατές να προσπαθούν ενεργά να τους καταλάβουν, αλλά και να γνωρίζουν πώς να χρησιμοποιούν διορθωτικές διαδικασίες (π.χ. με τη διατύπωση διευκρινιστικών ερωτήσεων), ώστε να επιτυγχάνουν κατανόηση στις περιπτώσεις που η πρώτη προσπάθεια για επικοινωνία παρουσιάζει δυσχέρειες. Η επικοινωνία μεταξύ δύο ομιλητών διευκολύνεται σε μεγάλο βαθμό αν αυτοί μοιράζονται μια κοινή μορφή γλώσσας: οι ομιλητές της ίδιας διαλέκτου (π.χ. της κρητικής) δε δυσκολεύονται να κατανοήσουν ο ένας τον άλλο, οι ομιλητές όμως διαλέκτων που διαφέρουν πολύ ή μια από την άλλη (π.χ. κρητικής και ποντιακής) μπορεί να μην καταφέρουν να ουνεννοηθούν.

Στις περισσότερες χώρες, ωστόσο, υπάρχει μια οικεία και αποδεκτή από όλους μορφή της γλώσσας, η *γλωσσική νόρμα*. Η νόρμα είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται στην εκπαίδευση, στη διοίκηση, στα μαζικά μέσα ενημέρωσης κτλ. Στις περισσότερες χώρες η νόρμα είναι η γλωσσική ποικιλία (την οποία καταχρηστικά αποκαλούμε *γλώσσα*) που χρησιμοποιείται στην πρωτεύουσα της χώρας από τους μορφωμένους ομιλητές της μέσης τάξης. Αυτό ισχύει και στην Ελλάδα όπου σήμερα νόρμα, αυτό που ονομάζουμε *Κοινή Νέα Ελληνική (ΚΝΕ)*, θεωρείται η ελληνική της μορφωμένης μέσης τάξης των μεγάλων αστικών κέντρων. Η μορφή αυτή της ελληνικής αποτελεί νόρμα σε ό,τι αφορά τόσο τη γραμματική και το λεξιλόγιο όσο και την προφορά.

Εκτός της ΚΝΕ υπάρχουν φυσικά και οι τοπικές διάλεκτοι, οι οποίες παραμένουν ζωντανές και ισχυρές σε ολόκληρη την Ελλάδα και στον ευρύτερο ελληνόφωνο χώρο. Ο ξένος σπουδαστής, ωστόσο, καλείται να μάθει την Κοινή Νέα Ελληνική χωρίς διαλεκτικά στοιχεία.

Οι στόχοι που επιδιώκονται από το Ενδιάμεσο επίπεδο για τα νέα ελληνικά

Όσον αφορά την προφορά, οι σπουδαστές σε γενικές γραμμές θα πρέπει να μπορούν να μιλούν ελληνικά, έτσι ώστε να γίνονται κατανοητοί από τους ομιλητές της ελληνικής, φυσικούς ή μη.

Πιο συγκεκριμένα, οι προσπάθειές τους θα πρέπει να εστιάζονται σε τρία επίπεδα: στους φθόγγους, στο ρυθμό και στον επιτονισμό. Συνεπώς, οι σπουδαστές θα πρέπει να έχουν:

- σωστή γνώση του φθογγικού συστήματος της γλώσσας

- γνώση του βασικού ρυθμού της γλώσσας
- γνώση των βασικών επιτονικών σχημάτων της γλώσσας και της χρήσης τους σε διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις.

Εκτός από την εκμάθηση των παραπάνω βασικών φωνητικών χαρακτηριστικών της ελληνικής, οι σπουδαστές θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να ακούσουν ελληνικά από διάφορες περιοχές, ειδικά από αυτές όπου η προφορά διαφέρει σημαντικά από την αθηναϊκή, δηλαδή στη Βόρεια Ελλάδα, στα Ιόνια νησιά, στην Κρήτη, στην Κύπρο κ.ά., ώστε να αποκτήσουν κάποια οικειότητα με τις διαφορές που παρουσιάζουν στην προφορά τους οι διάλεκτοι. Οι ίδιοι οι σπουδαστές, ωστόσο, θα πρέπει να έχουν ως στόχο τους την προφορά της Κοινής Νέας Ελληνικής όπως μιλιέται στα μεγάλα αστικά κέντρα (π.χ. Αθήνα, Θεσσαλονίκη), χωρίς φυσικά να αναμένεται από αυτούς να προφέρουν την ελληνική σαν να ήταν η μητρική τους γλώσσα.

Φθόγγοι

Το φθογγικό σύστημα της ελληνικής δεν παρουσιάζει πολλές δυσκολίες για τους ξένους σπουδαστές, καθώς δεν περιλαμβάνει ιδιαίτερα σπάνιους ή δύσκολους φθόγγους. Ειδικά το φωνηεντικό της σύστημα ([a, e, i, o, u]) είναι το πιο συχνά απαντώμενο σύστημα φωνηέντων ανά τον κόσμο. Σύντομες και όχι τεχνικές περιγραφές του φθογγικού συστήματος της ελληνικής παρουσιάζονται στο Joseph and Philippaki-Warburton (1987), Mackridge (1990), και Φιλιππάκη (1992).

Τα παρακάτω είναι τα σημεία στα οποία οι σπουδαστές θα πρέπει να επικεντρώσουν την προσοχή τους όσον αφορά το φθογγικό σύστημα της ελληνικής:

- Οι σπουδαστές θα πρέπει να γνωρίζουν τους φθόγγους της ελληνικής και να μπορούν να προσομοιάσουν την ποιότητά τους στη δική τους ομιλία, συμπεριλαμβανομένων και των αλλαγών που υφίστανται ορισμένοι φθόγγοι ανάλογα με το περιβάλλον (πρβλ. την ποιότητα του *x* στις λέξεις *χάρη* και *χέρι*).
- Θα πρέπει να γνωρίζουν τα κύρια σημεία στα οποία η προφορά της μητρικής τους γλώσσας διαφέρει από αυτή της ελληνικής και κυρίως τα σημεία που μπορεί να επιφέρουν σύγχυση αν μεταφερθούν από τη μητρική γλώσσα στα ελληνικά. Παραδείγματος χάρη, ιδιαίτερη προσοχή ίσως πρέπει να δοθεί στα ουρανικά σύμφωνα της ελληνικής, δηλαδή τα *κ*, *γκ*, *χ*, *γ* όπως προφέρονται όταν ακολουθούνται από *ε/αι* και *ι/ει/οι/η/υ* π.χ. *κερί*, *καιρός*, *γύρος*, *χείρα*, *εγγύηση* και τα *λ*, *μ* και *ν* σε λέξεις όπως *λειώνω*, *μυαλό* και *νάτα*, αντίστοιχα.
- Οι σπουδαστές θα πρέπει, τέλος, να γνωρίζουν τη σχέση των γραφημάτων με τους φθόγγους που αντιπροσωπεύουν, ιδιαίτερα όταν τα γραφήματα και οι φθόγγοι δε βρίσκονται σε πλήρη αντιστοιχία. Αυτό συμβαίνει με τα γραφηματικά συμπλέγματα *αι*, *ει*, *οι*, *υι*, *ου*, *μπ*, *ντ*, *γκ/γγ*, *τσ*, *τζ* που αντιπροσωπεύουν απλούς

φθόγγους και τα διπλά σύμφωνα /ʃ/ και /ξ/ που αντιπροσωπεύουν τα συμπλέγματα π+σ και κ+σ, αντίστοιχα.

Ρυθμός

Παρά το ότι πρόκειται για ένα φαινόμενο που δεν έχει μελετηθεί επαρκώς, η γνώση του ρυθμού μιας γλώσσας είναι σημαντική, γιατί επιτρέπει (ασυνείδητα) στον ομιλητή να οργανώσει ρυθμικά την ομιλία του με το σωστό τρόπο, με αποτέλεσμα να τον καθιστά πιο κατανοητό στους συνομιλητές του. Ο λόγος γι' αυτό είναι ότι η ομιλία αποτελεί συντονισμένη κίνηση των φωνητηρίων οργάνων, και, όπως κάθε επαναλαμβανόμενη κίνηση μιών για συγκεκριμένο σκοπό (π.χ. βιάδιομα, μάσημα), είναι ρυθμική. Αν και ο ρυθμός της ομιλίας δε γίνεται συνειδητά αντιληπτός από τον κοινό ομιλητή είναι, ωστόσο, έμφυτα κατανοητός από όλους μας· άλλωστε τα χαρακτηριστικά του είναι αυτά που αξιοποιούνται στην ποίηση της κάθε γλώσσας.

Όπως ακριβώς ο ρυθμός στην ποίηση μπορεί να στηρίζεται σε διαφορετικές αρχές, π.χ. ο αριθμός των συλλαβών ανά στίχο ή η εναλλαγή τονούμενων και άτονων συλλαβών, έτσι ακριβώς και ο ρυθμός της ομιλίας μπορεί να στηρίζεται σε διαφορετικές αρχές ανάλογα με τη γλώσσα (μέσα, ασφαλώς, σε ορισμένα πλαίσια). Γενικά, ο ρυθμός των διάφορων γλωσσών θεωρείται ότι κυμαίνεται μεταξύ του συνεχούς που ορίζεται από δύο ακραίες κατηγορίες: τον τονικό ρυθμό (όπως των αγγλικών, όπου οι τονούμενες συλλαβές παίζουν εξέχοντα ρόλο και οι υπόλοιπες συρρικνώνονται σε διάρκεια και σε ποιότητα) και το συλλαβικό ρυθμό (όπως των γαλλικών, όπου όλες οι συλλαβές παίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο και δε διαφέρουν μεταξύ τους σε διάρκεια ή σε ποιότητα).

Τα ελληνικά βρίσκονται περίπου στη μέση αυτού του συνεχούς. Κάθε λέξη έχει μία μόνο τονούμενη συλλαβή, η οποία χαρακτηρίζεται από ελαφρώς μεγαλύτερη διάρκεια και ένταση σε σχέση με τις άτονες συλλαβές (προφέρεται δηλαδή με μεγαλύτερη αρθρωτική προσπάθεια). Οι άτονες συλλαβές δε συρρικνώνονται ιδιαίτερα, ιδίως ως προς την ποιότητά τους. Παραδείγματος χάρι, η τονούμενη συλλαβή *-μό-* στη λέξη *χαμόγελο* ποιοτικά δε διαφέρει ιδιαίτερα από την άτονη συλλαβή *-μο-* στη λέξη *χαμογελώ*, εκτός του ότι η πρώτη έχει μεγαλύτερη διάρκεια και ένταση.

Οι γραμματικές λέξεις (άρθρα, προθέσεις, μόρια) παρόλο που τονίζονται στο γραπτό λόγο, όταν ξεπερνούν τη μία συλλαβή, στον προφορικό λόγο δεν τονίζονται. Έτσι, στην πρόταση

Πέρασα από το Γιώργο σήμερα να του πω ένα γεια

τονίζονται μόνο οι υπογραμμισμένες συλλαβές.

Μοναδική εξαίρεση της αρχής, σύμφωνα με την οποία στα ελληνικά υπάρχει μόνο μία τονισμένη συλλαβή ανά λέξη, αποτελεί ο *εγκλιτικός τόνος*, δηλαδή ο τόνος που εμφανίζεται στα προπαροξύτονα που ακολουθούνται από κλιτικό (π.χ. ο

άνθρωπός μου, διάβασέ μου) και τα παροξύτονα που ακολουθούνται από δύο κλιτικά (π.χ. φέρε μού το). [Απαραίτητη προϋπόθεση για την εμφάνιση του εγκλιτικού τόνου είναι το εγκλιτικό και η προηγούμενη λέξη να συνδέονται, πρβλ. *Είναι ο άνθρωπός μου: Ο άνθρωπος μου το είπε καθαρά.*]

Οι υπάρχουσες μελέτες του ρυθμού της ελληνικής απευθύνονται αποκλειστικά σε γλωσσολόγους. Ωστόσο, δύο από τα βιβλία που αναφέρονται παραπάνω, Joseph and Philippaki-Warbuton (1987) και Mackridge (1990), περιλαμβάνουν σύντομες παρουσιάσεις του τονισμού και ρυθμού της ελληνικής.

Όσον αφορά το ρυθμό, ο στόχος των σπουδαστών δε θα πρέπει να είναι η απόλυτη μίμηση, καθώς κάτι τέτοιο δε θα ήταν ρεαλιστικό, αλλά η γνώση, η κατανόηση και η χρήση των πιο βασικών χαρακτηριστικών του ρυθμού της ελληνικής. Συγκεκριμένα οι σπουδαστές θα πρέπει:

- να γνωρίζουν ποια είναι η τονούμενη συλλαβή κάθε λέξης: αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τις λέξεις, πολυάριθμες στα ελληνικά, στις οποίες ο τόνος έχει διακριτική λειτουργία, π.χ. *χώρος-χορός, κάλλος-καλός, φυσίκια-φυσικιά* κτλ., αλλά και για τις λέξεις στις οποίες ο τόνος δεν παραμένει σταθερός κατά την κλίση, π.χ. *η βιταμίνη/οι βιταμίνες* αλλά *των βιταμινών*
- να γνωρίζουν τι κάνει την τονούμενη συλλαβή να ξεχωρίζει από τις άτονες (η μεγαλύτερη διάρκεια και έντασή της)
- να γνωρίζουν και να εφαρμόζουν στην ομιλία τους τον κανόνα των εγκλιτικών
- να γνωρίζουν ποιος είναι ο βασικός ρυθμός της ελληνικής (όπως, π.χ. περιγράφεται πιο πάνω) και να προσπαθούν να τον τηρήσουν στην ομιλία τους, π.χ. με το να μην συρρικνώνουν τις άτονες συλλαβές, αλλά να τις προφέρουν ολόκληρες
- να γνωρίζουν σε τι διαφέρει ο ρυθμός της μητρικής τους από αυτόν της ελληνικής και να προσπαθούν να αποφεύγουν τη χρήση στοιχείων ξένων προς το ρυθμό της ελληνικής.

Επιτονισμός

Ο επιτονισμός είναι η μελωδία της ομιλίας. Η μελωδία βασίζεται στις αλλαγές στη *συχνότητα* της φωνής του ομιλητή και γίνεται αντιληπτή από τον ακροατή ως το *ύψος* της φωνής του ομιλητή. Το ύψος της φωνής δε μένει σταθερό, αλλά ανεβαίνει και κατεβαίνει ανάλογα με το νόημα που θέλει να μεταφέρει ο ομιλητής μέσω του επιτονισμού. Οι αλλαγές αυτές στο ύψος της φωνής ονομάζονται *μελωδικοί τόνοι* και είναι δυνατό να παρασταθούν ως μια καμπύλη με ανοδικά, καθοδικά και επίπεδα μέρη.

Στο επιτονικό σύστημα της ελληνικής οι περισσότερες τονούμενες συλλαβές σε μια πρόταση (βλ. παραπάνω) συνοδεύονται από μελωδικό τόνο. Επιπλέον,

μελωδικοί τόνοι εμφανίζονται και στο τέλος επιτονικών ενοτήτων για να δηλώσουν, μεταξύ άλλων, τη συνέχεια ή το τέλος της εκφοράς (ανοδικός και καθοδικός τόνος αντίστοιχα). Για παράδειγμα, στην πρόταση που παρουσιάζεται και παραπάνω,

Πέρασα από το Γιώργο σήμερα να τον πω ένα χεια.

οι υπογραμμισμένες συλλαβές δεν τονίζονται απλώς, αλλά συνοδεύονται και από ανοδικό μελωδικό τόνο, ενώ η τονούμενη συλλαβή με τη διπλή υπογράμμιση συνοδεύεται από καθοδικό μελωδικό τόνο που δηλώνει το τέλος της πρότασης (βλ. παρακάτω).

Προς το παρόν δεν υπάρχουν ολοκληρωμένες μελέτες του επιτονισμού της ελληνικής για μη ειδικούς. Οι Joseph and Philippaki-Warbuton (1987) και Mackridge (1990), ωστόσο, περιλαμβάνουν σύντομες σχετικές παρουσιάσεις.

Όσον αφορά τον επιτονισμό, ο σπουδαστής πρέπει να είναι σε θέση να διακρίνει τα βασικά επιτονικά σχήματα της ελληνικής και να τα αναπαράγει στην ομάδα του· πρέπει, επίσης, να μπορεί να αναγνωρίζει τη χροιά που το συγκεκριμένο επιτονικό σχήμα προσδίδει στην πρόταση, αφού στα ελληνικά η ίδια πρόταση μπορεί να αποτελεί καταφατική δήλωση ή ερώτηση, ανάλογα με το επιτονικό σχήμα που χρησιμοποιείται. Συγκεκριμένα, ο σπουδαστής πρέπει να μπορεί να αναγνωρίζει και να χρησιμοποιεί το σωστό επιτονικό σχήμα στις παρακάτω περιπτώσεις:

- σε απλές καταφατικές προτάσεις
- σε καταφατικές προτάσεις που αποτελούνται από περισσότερες από μία ενότητες (και το πώς δημιουργούνται οι ενότητες αυτές)
- σε προτάσεις με ιδιαίτερη έμφαση σε κάποιο συστατικό
- σε ερωτηματικές προτάσεις ολικής και μερικής αγνοίας
- σε διευκρινιστικές ερωτήσεις.

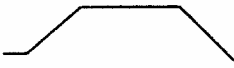
(α) Απλές καταφατικές προτάσεις

Στις απλές καταφατικές προτάσεις όλοι οι μελωδικοί τόνοι, εκτός του τελευταίου, έχουν το ίδιο σχήμα, είναι, δηλαδή, ανοδικοί σε όλη τη διάρκεια της τονούμενης συλλαβής· μετά από κάθε μελωδικό τόνο ακολουθεί κάθοδος, με αποτέλεσμα η επιτονική καμπύλη να έχει κεματοειδές σχήμα. Οι μελωδικοί αυτοί τόνοι γίνονται συνήθως αντιληπτοί ως υψηλή συχνότητα στην τονούμενη συλλαβή (από ξένους ομιλητές, π.χ. Mackridge (1990), χαρακτηρίζονται ως απότομοι, χωρίς όμως αυτή η εντύπωση να ανταποκρίνεται στην εργαστηριακή εικόνα τους).

Ο πιο δυνατός από τους μελωδικούς τόνους, ο οποίος ονομάζεται *πιρήνας*, είναι ο τελευταίος τόνος της πρότασης. Στις καταφατικές προτάσεις χωρίς ιδιαίτερη έμφαση εμφανίζεται στην τελευταία τονούμενη λέξη της πρότασης. Ένα χαρακτηριστικό του πιρήνα είναι ότι η επιτονική καμπύλη δεν κατεβαίνει μεταξύ

αυτού και του προτελευταίου τόνου, με αποτέλεσμα να ξεκινά με υψηλή συχνότητα και να ακολουθεί καθοδική πορεία, π.χ.

(1)

Ο Γιάννης έφυγε.

(2)

Η Μαίρη έφτασε καθυστερημένη.

(3)

Ο Κώστας και η Καίτη λείπουν.

(β) Δημιουργία και δήλωση επιτονικών ενοτήτων

Στα ελληνικά οι κάπως μακριές προτάσεις είναι συνηθισμένο φαινόμενο, λόγω, μεταξύ άλλων, και του σχετικά μεγάλου μήκους των λέξεων, και συνεπώς ο σπουδαστής πρέπει να γνωρίζει πώς να τις χειρίζεται. Χαρακτηριστικό των μεγαλύτερων προτάσεων είναι ότι αποτελούνται συνήθως από περισσότερες από μία επιτονικές ενότητες. Η κάθε ενότητα μοιάζει με μια απλή καταφατική πρόταση με τη διαφορά ότι στο τέλος των μη-τελικών ενοτήτων η επιτονική καμπύλη παραμένει ψηλά, πράγμα που δηλώνει τη συνέχεια της πρότασης.

Η δημιουργία των ενοτήτων είναι πολλές φορές αυτονόητη. Παραδείγματος χάρη, το υποκείμενο της πρότασης συχνά εμφανίζεται ως ξεχωριστή επιτονική ενότητα, ειδικά όταν είναι μακροσκελές. Αυτό φαίνεται στο παράδειγμα (4), όπου βλέπουμε ότι η επιτονική καμπύλη παραμένει ψηλά σε όλη τη διάρκεια της λέξης *τρέξιμο*, για να δηλώσει ότι το τμήμα της πρότασης που προηγείται αποτελεί επιτονική ενότητα και ταυτόχρονα ότι η πρόταση δεν έχει τελειώσει.

¹ Οι υπογραμμισμένες συλλαβές είναι αυτές που φέρουν τόνο.

(4)

Η αντοχή του Πάνου στο τρέξιμο είναι απίστευτη.

(γ) Έμφαση

Όταν σε μια πρόταση δίνεται ιδιαίτερη έμφαση σε κάποια λέξη, τότε ο περήνας βρίσκεται στη λέξη αυτή. Ο μελωδικός τόνος που συνοδεύει την έμφαση διαφέρει από αυτούς που αναφέρονται στα (α) και (β): κατά τη διάρκεια της τονομένης συλλαβής η επιτονική καμπύλη ανεβαίνει απότομα, παραμένει ψηλά για λίγο και κατεβαίνει το ίδιο απότομα. Μετά τη λέξη που φέρει την έμφαση, η πρόταση προφέρεται με χαμηλό επιτονισμό χωρίς άλλους μελωδικούς τόνους. Στις αρνητικές προτάσεις το ρόλο της έμφασης παίζει το αρνητικό μόριο, το οποίο φέρει τον περήνα της πρότασης, ιδιαίτερα αν πρόκειται για προστακτική.

(5)

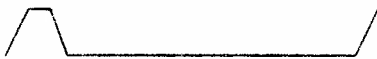
Ο Πέτρος έφυγε χτες, [όχι η Μαρία]

(6)

[Μα πώς να τον δεις εδώ;] Ο Πέτρος αρρώστησε χτες.

(7)

Μην ανοίξεις το παράθυρο.

(8)

Δεν θα πάμε συνεμά.

(δ) Ερωτήσεις μερικής αγνοίας

Στις ερωτήσεις μερικής αγνοίας ο πυρήνας είναι στην ερωτηματική λέξη, πού, ποιος κτλ., η οποία έχει υψηλή συχνότητα. Στη συνέχεια η επιτονική καμπύλη ακολουθεί καθοδική πορεία με μια ελαφριά άνοδο προς το τέλος, συνήθως στο τελικό μόνο φωνήεν.

(9)

Πότε έρχονται;

(10)

Πόσο το αγόρασες το βιβλίο;

(ε) Ερωτήσεις ολικής αγνοίας

Στις ερωτήσεις ολικής αγνοίας το επιτονικό σχήμα αποτελείται από ένα χαμηλό πυρήνα και από άνοδο και κάθοδο που εμφανίζονται διαδοχικά στο τέλος της ερώτησης (η τελική κάθοδος είναι χαρακτηριστική της ελληνικής αλλά και άλλων γλωσσών της ανατολικής Ευρώπης). Το ακριβές επιτονικό σχήμα εξαρτάται από τη θέση της λέξης που ο ομιλητής θέλει να τονίσει περισσότερο, τη θέση, δηλαδή, του πυρήνα. Όταν ο πυρήνας δεν είναι η τελευταία λέξη, τότε η συχνότητα παραμένει χαμηλή σε όλη τη διάρκεια της ερώτησης, με το τελικό ανοδικό-καθοδικό σχήμα να ξεκινά από την τελευταία τονούμενη συλλαβή, όπως φαίνεται στα παραδείγματα (11) και (12).

(11)

Κοιμήθηκε το μωρό;

(12)

Το θυμήθηκες το ανέκδοτο;

Αντίθετα, όταν ο πυρήνας και η τελευταία λέξη της πρότασης συμπίπτουν, τότε όλο το επιτονικό σχήμα συγκεντρώνεται από την τονούμενη συλλαβή της τελευταίας λέξης μέχρι το τέλος της πρότασης, ενώ σε προηγούμενες λέξεις έχουμε μελωδικούς τόνους σαν αυτούς που αναφέρονται στο (α), όπως φαίνεται και στα παραδείγματα (13) και (14).

(13)

(στο ταξί) Είστε ελεύθερος;

(14)

(στο κατάστημα) Είστε ανοιχτά;

(στ) Διευκρινιστικές ερωτήσεις

Οι διευκρινιστικές ερωτήσεις διακρίνονται, επίσης, σε μερικής και ολικής αγνοίας. Οι διευκρινιστικές ερωτήσεις μερικής αγνοίας έχουν σταθερή συχνότητα, σε μέσο ύψος, και άνοδο στο τέλος, συνήθως από την τελευταία τονούμενη συλλαβή και έπειτα.

(15)

Πώς το είπατε αυτό παρακαλώ;

Οι διευκρινιστικές ερωτήσεις ολικής αγνοίας δεν έχουν χαμηλό πυρήνα, όπως οι απλές ερωτήσεις ολικής αγνοίας, αλλά υψηλό και στη συνέχεια καθοδική συχνότητα.

(16)

Ο αδερφός μου; [Μα είσαι σίγουρος;]

Μέρος της ανάλυσης του επιτονισμού που παρουσιάζεται εδώ έχει γίνει στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος *Phonetic and phonological properties of tonal targets in Modern Greek intonation* των D.R. Ladd και Α. Αρβανίτη, που χρηματοδοτήθηκε από το Economic and Social Research Council της Μεγάλης Βρετανίας (grant number R000-23-5614 στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου) (για λεπτομέρειες, βλ. επίσης <http://www.ling.ed.ac.uk/~bob/greek/Welcome.html>).